

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

M 0 8 1 5 1 1 1 1

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

Izpitna pola 1

Obča zgodovina

Sreda, 4. junij 2008 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli. Pri reševanju si pomagajte s slikovnim gradivom.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z nič (0) točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni.

Prazna stran

OBRNITE LIST.

SREDNJEVEŠKA MESTA IN PODEŽELJE

1. Nastanek in razvoj evropskih srednjeveških mest je povezan tudi z obnovitvijo trgovine z Vzhodom, ki so jo oživile križarske vojne.
Pojasnite, kako so križarske vojne vplivale na nastanek srednjeveških mest.

(2 točki)

2. Na nastanek mest je vplivala tudi rast evropskega prebivalstva in presežki hrane, ki so se začeli pojavljati zaradi novih načinov obdelovanja zemlje in izboljšanega kmetijskega orodja.
Navedite štiri dosežke oziroma novosti, ki so vplivale na napredek kmetijstva in so omogočile večjo proizvodnjo hrane.

(2 točki)

Slika 1

(Vir: Svetovna zgodovina, str. 284. Cankarjeva založba. Ljubljana, 1976)

3. Zaradi vedno večjega povpraševanja po luksuznih in obrtnih izdelkih so si poklicni trgovci in obrtniki poiskali stalna prebivališča. Naštejte tri lokacije, kjer so nastajala srednjeveška mesta, in pri vsaki pojasnite, čemu tam. (3 točke)

4. Mesta v srednjem veku so praviloma nastala na novo. Z uporabo vira odgovorite, kdo so ustanovitelji mesta, kako je mesto ustanovljeno in po kateri temeljni pravici se meščani ločijo od podložnikov. (3 točke)

Gospodje so imeli na ponudbo zemljo; naučili so se spodbujati naseljevanje, saj so ugotovili, da jih obdelovanje zemlje bogati. Vendar pa je bilo zemlje na pretek, zato so morali naseljencem ponuditi privlačne pogoje. Najbolj vabljev obet, s katerim so lahko pritegnili obdelovalca, je bila večja svoboda. Človek z dežele, ki je prišel živeti v mesto, je užival zaščito in privilegije v skladu z listino utemeljitelja mesta. Tukaj mu ni bilo treba delati na zemlji svojega gospoda; plačeval je najemnino, bodisi v denarju bodisi v blagu. On in njegovi potomci niso bili vezani na zemljo; lahko so prodali svoje imetje in si poiskali boljše pogoje drugje. Odtod prosluli rek: »Mestni zrak osvobaja.«

(Vir: Keen, M., 1993: *Srednjeveška Evropa*, str. 72. Cankarjeva založba. Ljubljana)

5. Srednjeveška mesta so se po videzu razlikovala od sodobnih. V krajšem razmišljanju opišite videz in dejavnost srednjeveškega mesta. Pri tem upoštevajte, zunanji in notranji videz mesta, opišite vlogo mestnega trga in temeljne nevarnosti, ki so grozile mestu.

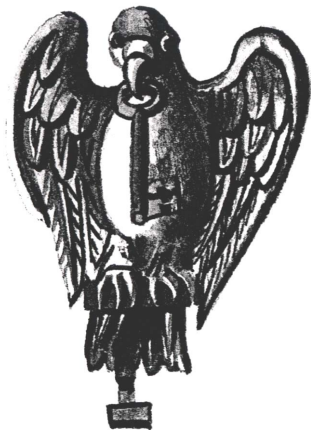
(5 točk)

Slika 2

(Vir: Mihelič, D., 1993: Meščan sem, str. 11. Modrijan. Ljubljana)

Slika 3

(Vir: Mihelič, D., 1993: Meščan sem, str. 13. Modrijan. Ljubljana)

Slika 4

(Vir: Mihelič, D., 1993: Meščan sem, str. 9. Modrijan. Ljubljana)

6. Srednjeveška mesta so v boju za čim večjo samoupravo iskala različne zaveznike. V kateri evropski državi so se mesta v boju za svojo samoupravo povezala z vladarjem? Pojasnite, kakšni so bili njihovi skupni interesi. Navedite tudi najpomembnejši organ mestne samouprave. (3 točke)
7. Zaradi številnih ovir pri trgovanju so se nemška mesta povezovala v zveze. Navedite najpomembnejšo zvezo nemških mest in mesto, ki je bilo na čelu te zveze. (1 točka)
8. Pomembna dejavnost srednjeveških mest je bila trgovina. Obkrožite črke pred trditvami, ki so povezane s srednjeveško trgovino. (3 točke)
- A Beneški trgovci so imeli v svojih rokah donosno trgovino z orientalskim blagom.
 - B Benečani so kupovali orientalsko blago na sejnih v Champagni in ga prodajali naprej po Evropi.
 - C Najbolj iskano blago baltiškega in severnomorskega trgovskega prostora so bile dišave.
 - D Trgovci baltiškega in severnomorskega prostora so trgovali s kožami, medom, voskom, jantarjem in žitom.
 - E Pomembni artikli sredozemske trgovine so bili tudi sol, vino, južno sadje, svila in različni obrtni izdelki.
 - F Zaradi mnogih težav, ki so jim bili izpostavljeni srednjeveški trgovci, je trgovina prinašala le neznamenat dobiček.

9. Srednjeveški trgovci so imeli pri trgovanju številne težave. Pojasnite dve težavi, ki so jima bili izpostavljeni trgovci na potovanjih.

(2 točki)

Sredi 15. stoletja se je začela v notranjeavstrijskih deželah pojavljati še nova oblika prometnih pristojbin, tako imenovane naklade, doklade, nabitek (aufslag, aufschlag), ki jih pri nas zasledimo konec 1460-ih in v 1470-ih letih. Pobirale so se na posameznih mitninskih postajah dodatno k mitnini, le od nekaterih vrst blaga, ki se je transportiralo in prodajalo v večjih količinah in prinašalo deželnemu knezu večje dohodke – od živine, kož, železa in železnih izdelkov, vina, žita, platna, soli idr.

(Vir: Kosi, M., 1998: *Potujoči srednji vek*, str. 172. Založba ZRC. Ljubljana)

10. Meščani so se poleg trgovine in obrti ukvarjali tudi z denarnimi posli. Kdo je imel v srednjem veku pravico kovati denar? Opišite dve zlorabi, s katerima so spreminjali vrednost tedanjega denarja

(3 točke)

Slika 5

(Vir: Mihelič, D., 1993: *Meščan sem*, str. 23. Modrijan. Ljubljana)

11. Zaradi velikega števila kovancev v obtoku, ki so imeli različno vrednost, se je zgodaj pojavilo menjalništvo, pa tudi posojanje denarja. Obkrožite dva pravilna odgovora.

(2 točki)

- A Z menjalniškimi posli in posojanjem denarja so se v mestih ukvarjali predvsem Judje.
- B Posojanje denarja je omogočilo predvsem trgovino na kratke razdalje, za katero so bile potrebne večje količine denarja.
- C Prve banke so nastale že v poznem srednjem veku najprej na sejmih v Champagni.
- D Ker so Judje posojali denar za velike obresti, niso bili priljubljeni, zato so jih v mestih izolirali v posebnih četrtih, getih.

12. Mesta so s posebnimi pravicami varovala svoje trgovce. Pojasnite dve takšni pravici.

(2 točki)

SKLADIŠČNO PRAVO

PRAVICA OBVEZNE POTI

13. Trgovci so svoje blago prodajali na sejmih. Deželno pravo je priznavalo sejmom poseben položaj. Z uporabo vira opišite dve pravici, ki so ju trgovci uživali med trajanjem sejma.

(2 točki)

Tudi to je pravo mesta, da se more vsakdo na sejme na dan sv. Jakoba in na dan sv. Jerneja podati, tukaj in potem varen življenja in blaga osem dni pred tem in osem dni po tem, za oboje (varen pred sodnim postopkom) v stvareh sporov in rubeži, ne pa ubijanja.

(Vir: Kos, M., Gestrin, F., Melik, V., 1980: Zgodovinska čitanka za šesti razred, str. 39, 40. DZS. Ljubljana)

14. Najštevilnejši sloj mestnega prebivalstva so bili obrtniki. Iz vira razberite, kdaj so začela nastajati prva cehovska združenja in razloge, zaradi katerih so se obrtniki povezovali v zveze. Kakšno lastnost cehov še razberete iz vira?

(3 točke)

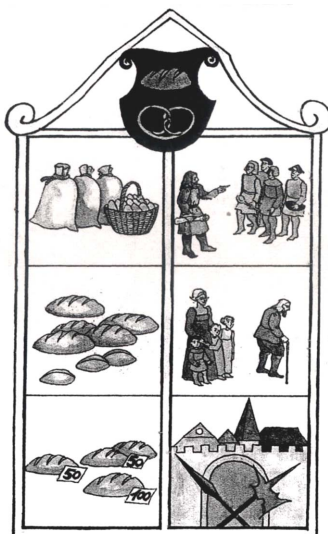
V resnici lahko ugotovimo, da so se mestni delavci že od enajstega stoletja zbirali v bratovščine (fraternitates, caritates), ki so veljale za posamezne stroke ali poklice. Prav verjetno so se te združbe zgledovale na trgovskih gildah ter na cerkvenih bratovščinah, ki so nastale okoli cerkva in samostanov. Dejansko je za vse prvotne obrtniške skupnosti značilna poteza pobožnosti in dobroteljnosti. Obenem pa so seveda odgovarjale živi potrebi po gospodarski zaščiti svojih članov. Treba se je bilo tesno zbrati drug ob drugem, da so se lahko mestni rokodelci obdržali spričo na novo prihajajoče konkurence, in to značilnost medsebojne vzajemnosti opazamo že od samih začetkov srednjeveškega obrtniškega življenja in dela.

(Vir: Pirenne, H., 1956: Srednjeveška mesta, str. 304. DZS. Ljubljana)

15. Cehi so imeli za svoje delovanje izdelana zelo stroga pravila. Navedite, pravila katerega ceha so na skici. Opišite dve nalogi, ki ju opravlja ceh in sta razvidni iz skice.

(3 točke)

Slika 6

(Vir: Zgodovina na maturi 2004, str. 46. Modrijan. Ljubljana, 2003)

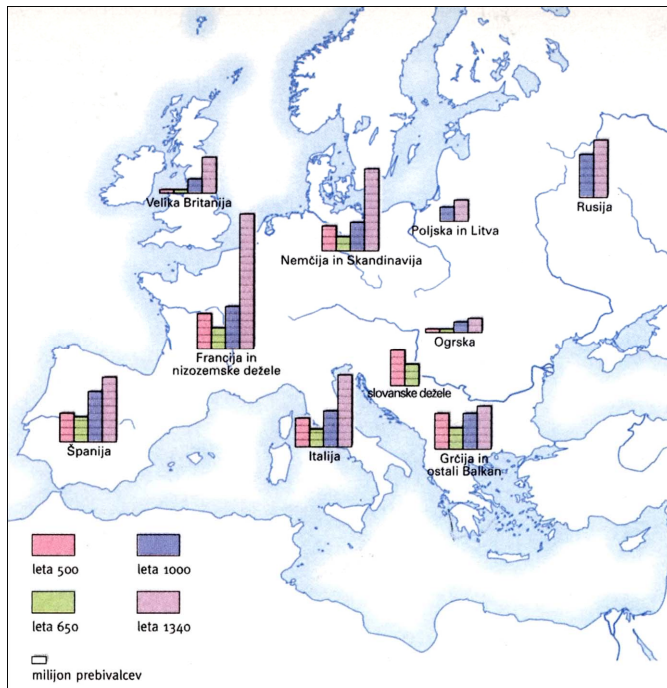
16. Cehi zaradi svojih pravil postopoma niso več zadovoljevali potreb trga. Trgovci so zato začeli sami organizirati proizvodnjo manjkajočih izdelkov.
Navedite dve obliki te zgodnje kapitalistične proizvodnje.

(1 točka)

17. V visokem srednjem veku je število evropskega prebivalstva hitro naraščalo.
Približno za kolikokrat je naraslo število evropskega prebivalstva med letoma 1000 in 1340?
Navedite, kaj je vplivalo na tako hitro rast prebivalstva.

(2 točki)

Karta 1

(Vir: Hozjan, A., Potočnik, D., 2000: Zgodovina 2, str. 41. DZS. Ljubljana)

18. Obdobje najintenzivnejših kolonizacij je čas od 10. do 14. stoletja.
Pojasnite pojem agrarna kolonizacija.
Kdo je izvajal kolonizacijo in s kakšnim namenom?

(2 točki)

19. Povežite pojme v levem stolpcu z njihovo razlago v desnem stolpcu tako, da pripišete črko iz levega stolpca na črtico pred ustrezno razlago pojma v desnem stolpcu.

(3 točke)

A Notranja kolonizacija	_____	Vrsta kmetije, katere zemljišče se v enem kosu oziroma zaokroženi celoti razprostira okoli domačije.
B Zunanja kolonizacija	_____	Dajatev, ki jo je moral kmet plačati ob prevzemu kmetije.
C Primščina	_____	Dajatve za fevdalčev »lonec« v obliki kokoši, jajc, sadja zelenjave ...
D Velika pravda	_____	Naseljevanje ljudi iz tujih dežel na še nenaseljeno, nekultivirano zemljo.
E Mala pravda	_____	Naseljevanje pretežno domačega prebivalstva na še nenaseljeno, nekultivirano zemljo.
F Celek	_____	Redne dajatve zemljiškemu gospodu v žitu, živini, lahko tudi denarju.

20. Pridobivanje novih zemljišč je potekalo različno. Navedite tri oblike pridobivanja novih zemljišč.

(1 točka)

Tem svojim novim gostom se je v izobilju nudila neobdelana zemlja, zakaj ogromne pustine, samote (solitudes), gozdovi, goščave in močvirja so bile izven zasebnega fevdalnega lastništva ter so spadale izključno pod višjo oblast deželnih knezov.

(Vir: Pirenne, H., 1956: Srednjeveška mesta, str. 213. DZS. Ljubljana)

21. Zemljiški gospodje so novim kolonistom vsaj nekaj let zagotavljali večje ugodnosti kakor svojim starim podložnikom. Uveljavljati se je začelo tudi kupno pravo. Pojasnite, kaj je začasni in kaj dedni zakup.

(2 točki)

22. Mnoga območja so se v nekaj stoletjih zaradi kolonizacije etnično zelo spremenila. Ozemlje vzhodno od Labe je imelo še v 12. stoletju popolnoma slovanski značaj. V naslednjih stoletjih pa so se Slovani popolnoma asimilirali. Navedite jezikovno manjšino, ki je ostanek nekoč slovanskega življa na tem območju. Navedite eno posledico nemške kolonizacije na Slovenskem.

(2 točki)

23. Prebivališča, prehrana in vsakdanje življenje posameznih slojev prebivalstva so bili v srednjem veku zelo različni. Črke pred spodnjimi trditvami razvrstite v preglednico pod ustrezni sloj prebivalstva.
- A Skromne lesene hiše, pokrite s slamo ali lesom.
 - B Hiše so grajene iz kamna, praviloma večnadstropne in pokrite z opeko.
 - C Stanovanjski objekt služi tudi za obrambo.
 - D Bivalni prostor je en sam, redko sta dva prostora.
 - E Bivalni prostor obsega večjo sobo, majhno izbo in kuhinjo.
 - F Več različnih bivalnih prostorov za družino, dnevni prostor je ločen od spalnic, dodani prostori za hlapce in dekle ter drugo osebje.
 - G Hrana je enolična, prevladujejo močne jedi, zelje in stročnice.
 - H Več jedi pri enem obroku, na jedilniku je pogosto tudi meso, vino in druge dobrrote, ki jih prinašajo kmetje.
 - I Prehrambene navade so obsegale zajtrk, krepek obrok pred poldnevom in močno večerjo po koncu dela ob sončnem zahodu.

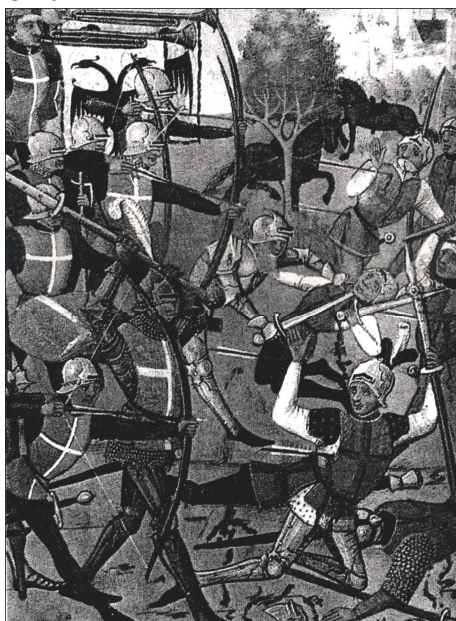
(3 točke)

Kmetje	Plemstvo	Meščani

24. Na rast in upad števila prebivalstva so v srednjem veku vplivali različni dejavniki. Navedite tri vsebinsko različne dejavnike, ki so vplivali na redčenje evropskega prebivalstva.

(1 točka)

Slika 7

(Vir: Človek in čas, Pozni srednji vek, str. 121. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1998)

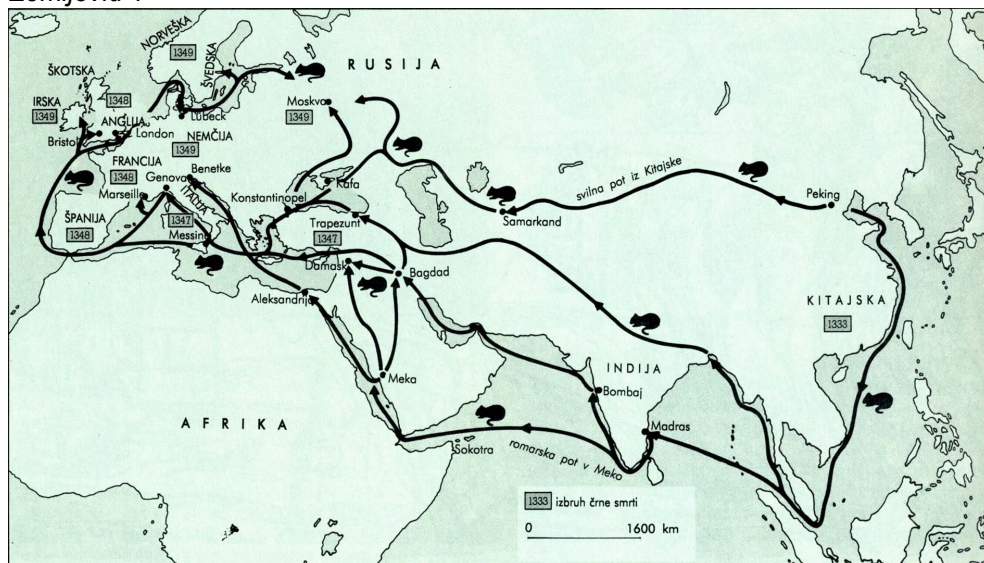
25. Srednjeveško prebivalstvo je pogosto pestila tudi kuga različnih oblik. Kateri vzroki so v viru navedeni za izbruh kuge? Navedite dejanske razloge za pogoste izbruhe epidemij v srednjem veku. Od kod in kako se je kuga leta 1347–48 razširila v Evropo?

(4 točke)

Leta, odkar se je božji sin nam v dobro učlovečil, so prišla že do številke tisoč tristo osemindeset, ko je v odlično, bolj kot katerikoli drugo italijansko mesto žlahtno Florenco prišla smrtonosna kuga, ki se je razširila bodisi zavoljo vpliva zvezd, ali pa jo je smrtnikom v pravični jezi nad našimi hudodelstvi poslal Bog, da bi se poboljšali. Nekaj let poprej je izbruhnila v vzhodnih deželah in jih oropala mnogoterih živečih, se nenehno širila iz kraja v kraj in naposled s svojimi tegobami zajela tudi zahod.

(Vir: Janša - Zorn, O., Mihelič, D., 1994: Stari in srednji vek, str. 129. DZS. Ljubljana)

Zemljevid 1

(Vir: Oxfordova enciklopedija zgodovine, Od pradavnine do 19. stoletja, str. 60. DZS. Ljubljana, 1993)

Prazna stran